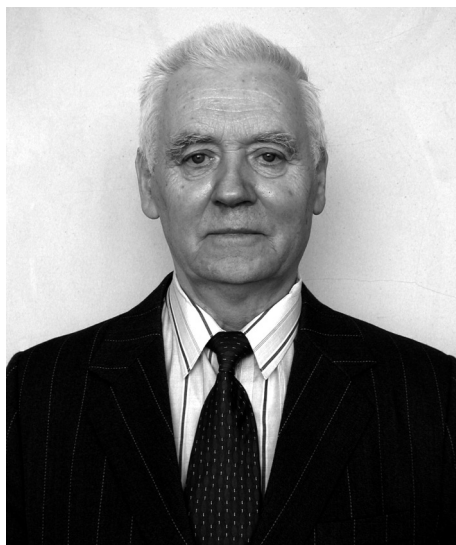

ЮВІЛЕЇ І ДАТИ

МИХАЙЛО ІЛЛІЧ КУЗЬМЕНКО (присвячено 90-річчю від дня народження)

19 листопада 2026 р. виповнюється 90 років від дня народження Михайла Ілліча Кузьменка — засновника української школи прісноводної радіоекології, доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, фахівця з гідробіології та радіоекології, завідувача лабораторією, а пізніше — відділу прісноводної радіоекології Інституту гідробіології НАН України.

Михайло Ілліч народився 19 листопада 1936 р. у м. Охтирка Сумської області. У 1964 р. закінчив біологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка і вступив до аспірантури Інституту гідробіології. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Влияние аминокислот на продуктивность массовых видов синезеленых водорослей», у 1981 р. — докторську дисертацію «Міксотрофізм синьозелених водоростей та його екологічне значення». У 1976 р. М.І. Кузьменко ініціював створення в Інституті гідробіології лабораторії радіоекології, яка під його керівництвом у 1983 р. була трансформована у відділ прісноводної радіоекології, що дозволило сформувати новий науковий напрям у діяльності інституту — радіоекологічні дослідження прісноводних екосистем.

Упродовж першого десятиріччя існування лабораторії, а пізніше і відділу, були розроблені нові та вдосконалені існуючі методики радіо-

хімічного і гамма-спектрометричного визначення вмісту радіонуклідів антропогенного походження в абіотичних та біотичних компонентах прісноводних екосистем, закладені основи радіоекологічного моніторингу гідробіонтів різного систематичного положення.

Після аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 р. завдяки наявності фахового відділу, кваліфікованих радіоекологів, необхідного для виконання радіоекологічних досліджень обладнання, досвіду комплексних радіоекологічних, гідрологічних, гідрохімічних та гідробіологічних досліджень, Інститут гідробіології виявився однією з небагатьох установ України, які мали можливість невідкладно приступити до вивчення наслідків катастрофи. У перші місяці після аварії під керівництвом М.І. Кузьменка вирішувалися проблеми, які були пов'язані з необхідністю оперативної оцінки радіоекологічної ситуації в акваторіях водозаборів питного водопостачання та визначення вмісту радіонуклідів у рибі як продукті харчування населення. У подальшому — виконувалися масштабні радіоекологічні дослідження Дніпровських водосховищ, Дніпровсько-Бузького лиману, річок Південний Буг, Прип'ять, Десна, Рось, малих річок Полісся, різнотипних водойм Київської, Чернігівської, Житомирської, Волинської областей, а також водойм Чорнобильської зони відчуження. Багаторічні комплексні дослідження слугували підґрунтям для розробки моделей прогнозних та ретроспективних оцінок рівня радіонуклідного забруднення компонентів прісноводних екосистем та дозових навантажень у гідробіонтів. М.І. Кузьменко вперше розробив оригінальну систему оцінки порушень у біосистемах в умовах антропогенного впливу.

Науковий доробок М.І. Кузьменка становить понад 500 публікацій у вітчизняних та зарубіжних виданнях, серед них п'ять монографій, зокрема «Радіоактивне і хімічне забруднення Дніпра та його водосховищ» (Наукова думка, 1992), «Радіонукліди у водних екосистемах України» (Чорнобильінтерінформ, 2001), «Техногенні радіонукліди у прісноводних екосистемах» (Наукова думка, 2010), він є співавтором трьох винаходів та першого профільного «Гидроэкологического русско-украинско-английского словаря-справочника» (Демиур, 1999). Серед великої кількості вузькопрофесійних праць варто згадати його книги, адресовані широкій аудиторії: «Вода міняє колір» (Наукова думка, 1977), «Екологія виставляє рахунок» (Знання, 1991), «Радіонуклідна аномалія» (Академперіодика, 2013). М.І. Кузьменко нагороджений грамотою Президії Верховної ради Української РСР (1986 р.), почесною грамотою Кабінету міністрів України (2006 р.), удостоєний звання заслуженого діяча науки і техніки України (2007 р.), має відзнаки Національної академії наук України «За професійні здобутки (2015 р.) та нагороджений почесною грамотою Верховної Ради України (2018 р.).

Під керівництвом М.І. Кузьменка було захищено дві докторські та 14 кандидатських дисертацій. Завдяки його дослідженням та роботам фахівців створеного ним відділу була заснована українська школа у галузі радіоекології прісних водойм, яка спрямована на здобуття знань щодо наслідків радіонуклідного забруднення водних екосистем, а також радіочутливості та ураження гідробіонтів внаслідок тривалого іонізуючого опромінення.